

Bevolkingstrends

Familiesolidariteit: hulp aan ouders en kinderen

2015 | 17

**Saskia te Riele
Rianne Kloosterman**

Voor de meeste mensen is hulp en steun tussen ouders en kinderen niet altijd vanzelfsprekend. Vooral als de hulp die gegeven moet worden sterk ingrijpt in het leven van de gever, is een kleiner aandeel het ermee eens dat ouders en kinderen deze hulp voor elkaar over moeten hebben. In de praktijk wordt hulp vooral uitgewisseld door familieleden. Ook ouders en kinderen helpen elkaar. Van degenen die hun ouders nog hebben, geeft zo'n 40 procent hulp. Het gaat dan relatief vaak om hulp bij het huishouden. Ruim de helft van de mensen met volwassen kinderen ondersteunt hun kinderen. Daarbij gaat het juist relatief vaak om hulp bij de opvang en verzorging van kleinkinderen. Ouders en kinderen bieden elkaar ook vaak een luisterend oor.

1. Inleiding

Van oudsher wordt het gezin gezien als een sociaal netwerk waarbinnen de leden als vanzelfsprekend voor elkaar zorgen. Daarbij kan gedacht worden aan mantelzorg, maar ook aan hulp bij de zorg voor kinderen, elkaar helpen bij huishoudelijke taken als dat nodig is, en aan financiële ondersteuning. Met de komst van de welvaartsstaat is die onderlinge zorg echter minder noodzakelijk geworden. Bovendien is in een samenleving die steeds verder individualiseert de uitwisseling van steun binnen het gezin minder vanzelfsprekend.

Inmiddels wordt van burgers weer gevraagd om meer voor elkaar te zorgen en minder gebruik te maken van voorzieningen van de overheid (De Boer en De Klerk, 2015). Er moet dus een groter beroep worden gedaan op familieleden. Het is de vraag of zij die zorg op zich willen en kunnen nemen. Gezinnen zijn bijvoorbeeld kleiner geworden. Het gemiddelde kindertal lag in de jaren zeventig nog op ongeveer drie, vanaf de jaren tachtig op minder dan twee. Zorgtaken kunnen daardoor met minder mensen gedeeld worden. Bovendien hebben vrouwen, die vaker dan mannen mantelzorger zijn (Van der Houwen, 2010, Cloin, Bucx, De Boer en Odijk, 2011) nu vaker betaald werk dan voorheen. Dat betekent dat zij minder tijd beschikbaar hebben voor zorg. Tot slot wonen ouders en kinderen nu wat minder vaak dan vroeger in dezelfde gemeente en dus wat verder van elkaar (Mulder en Kalmijn, 2004). Dit kan een belemmering vormen om bepaalde soorten hulp te geven (Knijn en Liefbroer, 2006).

De vraag die in dit artikel centraal staat is in hoeverre de Nederlandse bevolking het vanzelfsprekend vindt dat familieleden voor elkaar zorgen. Verder gaan we na hoe vaak zij daadwerkelijk hulp aan familieleden geven. De nadruk ligt daarbij op de uitwisseling van hulp en steun tussen ouders en kinderen.

2. Methode

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het Onderzoek Gezinsvorming dat in de eerste helft van 2013 is uitgevoerd. Voor dit onderzoek zijn 10 255 personen van 18 tot 80 jaar (geboren in de periode 1934–1994) face-to-face geïnterviewd. De respons op het onderzoek bedroeg 57 procent.

In 2013 is gevraagd in hoeverre mensen vinden dat ouders en kinderen voor elkaar zouden moeten zorgen. De mening daarover is vastgesteld met behulp van zes stellingen. Voorbeelden van deze stellingen zijn: 'Ouders zouden financieel moeten bijspringen wanneer hun volwassen kinderen financiële problemen hebben', en: 'Volwassen kinderen zijn verantwoordelijk voor het zorgen voor hun ouders wanneer zij hulp nodig hebben' (zie de technische toelichting voor alle stellingen). Antwoordcategorieën varieerden van 'helemaal mee eens' tot 'helemaal mee oneens' op een 5-puntsschaal. In de hier gepresenteerde analyse zijn de categorieën 'helemaal mee eens' en 'mee eens' samengenomen, net als de categorieën 'mee oneens' en 'helemaal mee oneens'.

Daarnaast is in het onderzoek geïnventariseerd aan wie respondenten in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek hulp of steun hebben gegeven en van wie zij hulp hebben gekregen: familie, vrienden, kennissen, collega's, burens of anderen. Familieleden konden de partner, ouders, kinderen, grootouders, kleinkinderen, broers en zussen of andere familieleden van de respondent zijn.

Er is van verschillende soorten hulp en steun gevraagd of deze is gegeven of ontvangen, te weten: (1) hulp bij de opvoeding en verzorging van kinderen; (2) hulp bij huishoudelijke taken zoals boodschappen doen, maaltijden verzorgen, uitvoeren van kleine reparaties of de financiële administratie; (3) hulp bij de dagelijkse verzorging, zoals opstaan, wassen, aankleden, toiletbezoek of eten; (4) schenken van geld of goederen (250 euro of meer); (5) zaken bespreken die belangrijk voor iemand zijn, bijvoorbeeld zaken die goed of juist slecht gaan, dilemma's, zorgen of emoties.

Met behulp van deze informatie is allereerst nagegaan hoeveel mensen een bepaald soort hulp geven en aan wie. Daarbij is ook gekeken naar hulp die ouders aan kinderen geven en andersom. Vervolgens is bij hulp geven aan ouders ingezoomd op degenen van wie minstens een ouder nog in leven is (bijna 6 800 personen), en bij hulp geven aan kinderen op degenen die minstens één volwassen kind hebben (bijna 4 200 personen).

Daarnaast is vastgesteld welk aandeel van alle gegeven of ontvangen hulp van welke persoon afkomstig is. Eerst is geteld aan hoeveel mensen een bepaald soort hulp is gegeven, en vervolgens welk aandeel hiervan bijvoorbeeld familie, vrienden, ouders of kinderen zijn. Dit is ook gedaan voor ontvangen hulp.

Van alle doelvariabelen is onderzocht of er verschillen zijn naar leeftijd, geslacht, hoogst-behaalde opleidingsniveau, geloof en herkomst. Deze verschillen zijn bivariaat getoetst. Daarnaast is met regressieanalyses nagegaan of de verschillen het gevolg zijn van andere kenmerken die met de betreffende afhankelijke variabele samen kunnen hangen. Daarbij zijn steeds leeftijd, geslacht en opleidingsniveau in het model opgenomen. Bij hulp gegeven aan ouders en kinderen is ook de afstand tot de dichtstbij wonende ouder of het dichtstbij wonende volwassen kind in het model opgenomen. Als verschillen door deze kenmerken verklaard worden, wordt hierover in de tekst gerapporteerd.

3. Resultaten

3.1 Opvattingen over uitwisseling van hulp tussen ouders en kinderen

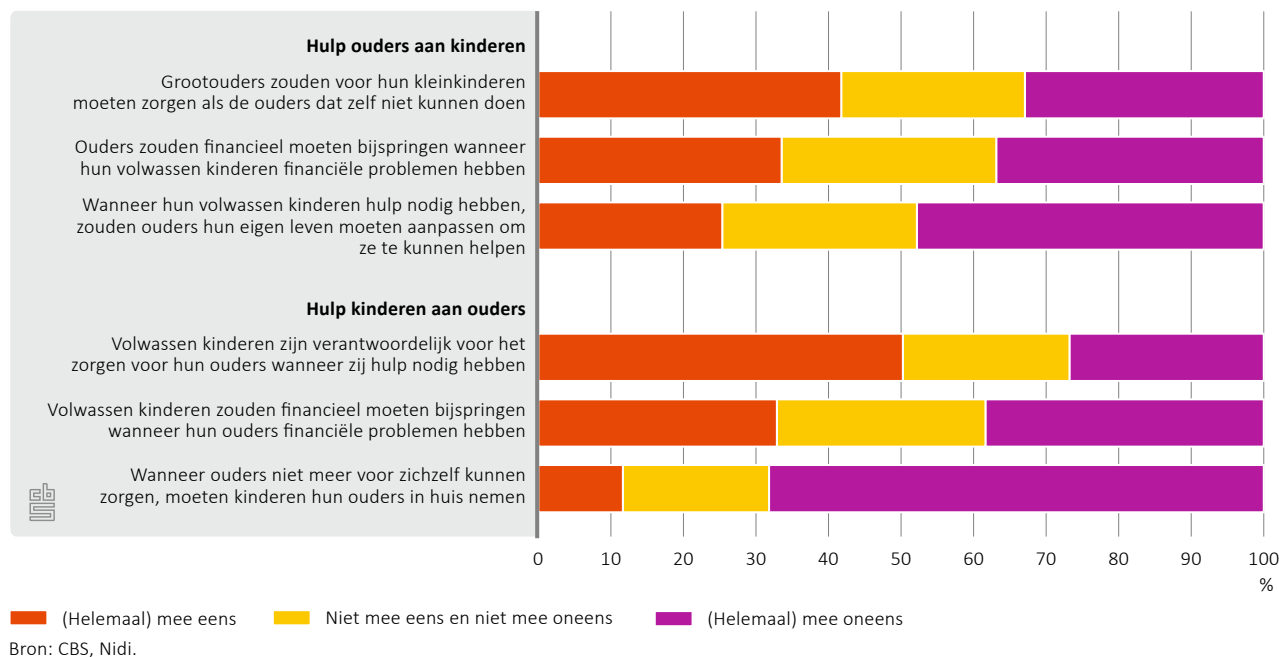
Respondenten kregen een aantal stellingen voorgelegd over de mate waarin ouders hun kinderen zouden moeten helpen, en omgekeerd: kinderen hun ouders. De meningen per stelling lopen uiteen, maar voor geen van de stellingen is een duidelijke meerderheid te vinden (grafiek 3.1.1.1). Voor de meeste mensen is hulp en steun tussen ouders en kinderen dus niet altijd vanzelfsprekend.

3.1.1 Ouders helpen is gewenst, ze in huis nemen is niet nodig

Naarmate de hulp die gegeven moet worden sterker ingrijpt in het leven van de gever, is een kleiner aandeel het ermee eens dat ouders en kinderen deze hulp voor elkaar over moeten hebben. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de stellingen die gaan over hulp die ouders aan volwassen kinderen zouden moeten geven. Zorgen voor de kleinkinderen of financieel bijspringen als kinderen financiële problemen hebben, is bijvoorbeeld voor meer mensen vanzelfsprekend dan dat ouders hun leven moeten aanpassen om hun kinderen te helpen. Zo vindt 42 procent dat grootouders voor kleinkinderen moeten zorgen, en een kwart vindt dat ouders hun leven aan moeten passen als volwassen kinderen hulp nodig hebben.

Eenzelfde beeld komt naar voren uit de stellingen over hulp die kinderen aan ouders geven. De helft vindt dat kinderen verantwoordelijk zijn voor de zorg van hun ouders, een derde vindt dat kinderen hun ouders ook financieel zouden moeten steunen als dat nodig is. Ruim een op de tien vindt dat kinderen hun ouders in huis zouden moeten nemen als die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen.

3.1.1.1 Opvattingen over uitwisseling van hulp tussen ouders en kinderen, 2013

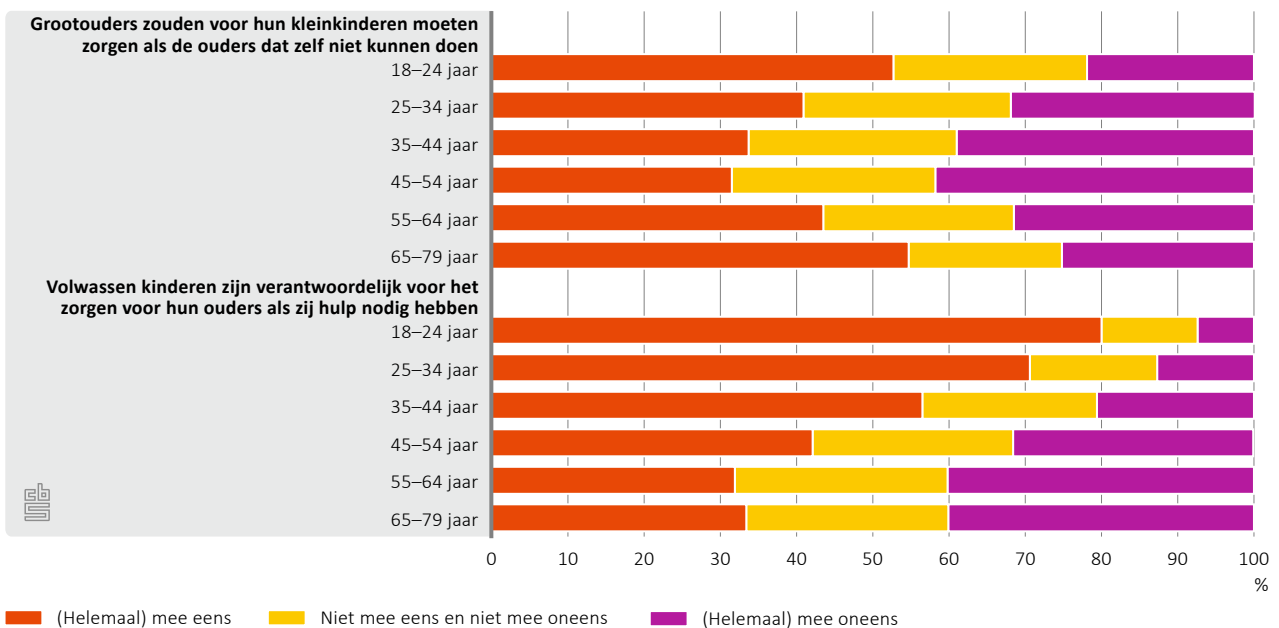
3.1.2 Solidariteit tussen leeftijdsgroepen

Over het algemeen lijken generaties solidair met elkaar. Ouderen van 65 jaar en ouder zijn er bijvoorbeeld relatief vaak voorstander van dat ouders hun kinderen helpen, ook als dit betekent dat ze hun eigen leven moeten aanpassen. De middelbare leeftijdsgroepen, onder wie zich waarschijnlijk veel kinderen van deze ouderen bevinden, zijn daarentegen doorgaans van mening dat je niet van ouders kunt verlangen dat zij hun kinderen altijd helpen. Zo vindt 55 procent van de 65-plussers dat grootouders de zorg voor de kleinkinderen op zich moeten nemen als ouders dit zelf niet kunnen tegenover ongeveer een derde van de 35- tot 55-jarigen (grafiek 3.1.2.1).

Omgekeerd zijn jongeren meer dan ouderen geneigd om te zeggen dat volwassen kinderen voor hun ouders moeten zorgen als dat nodig is. In de hogere leeftijdsgroepen vinden mensen dit vaak juist niet de verantwoordelijkheid van de kinderen. Maar liefst 80 procent van de 18- tot 25-jarigen is van mening dat volwassen kinderen verantwoordelijk zijn voor het zorgen voor hun ouders. Dit aandeel neemt geleidelijk af met leeftijd. Van de 55-plussers vindt minder dan 34 procent dit.

Het lijkt er dus op dat ouderen voor de jongere generatie willen zorgen en andersom, maar dat beide dit elkaar niet op willen leggen. Deze solidariteit hangt deels samen met de levensfase van mensen. Hebben zij zelf volwassen kinderen, dan zijn zij het er vaker mee eens dat ouders hun kinderen moeten helpen. Degenen die nog (kleine) kinderen thuis hebben vinden dat daarentegen minder vaak. Met de stelling dat grootouders voor hun kleinkinderen moeten zorgen is bijvoorbeeld 49 procent van degenen die geen thuiswonende kinderen meer hebben het eens. Van degene die nog wel kinderen thuis hebben is dit 33 procent. 41 procent van de mensen met volwassen kinderen is voorstander van het geven van financiële steun, 31 procent van degenen met thuiswonende kinderen en 29 procent van degenen zonder kinderen.

3.1.2.1 Opvattingen over uitwisseling van hulp tussen ouders en kinderen naar leeftijd, 2013

Bron: CBS, Nidi.

Andersom vinden mensen met volwassen kinderen minder vaak dat kinderen verantwoordelijk zijn voor de zorg voor hun ouders, dat zij hun ouders in huis moeten nemen of dat zij ze financieel moeten ondersteunen, dan mensen zonder kinderen. De verschillen in het aandeel dat het met deze stellingen eens is, zijn respectievelijk 32 procent en 63 procent (verantwoordelijk voor de zorg), 6 procent en 15 procent (ouders in huis nemen) en 21 procent en 41 procent (financiële steun geven).

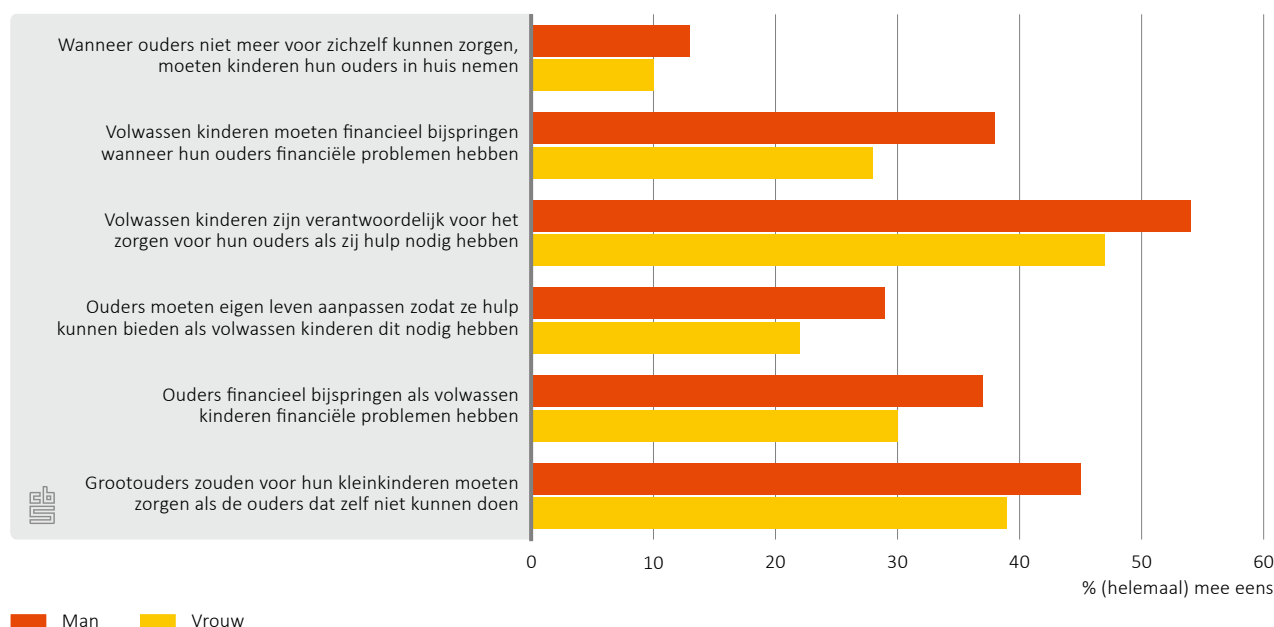
Tot slot zijn mensen van wie nog minstens één ouder leeft er vaker voorstander van dat kinderen voor hun ouders moeten zorgen, dan degenen van wie de ouders niet meer leven.

Als naast leeftijd ook rekening gehouden wordt met de aanwezigheid van volwassen kinderen en/of ouders, veranderen de patronen niet. Beide spelen dus een rol bij de manier waarop mensen denken over hulputwisseling tussen ouders en kinderen.

3.1.3 Mannen vaker voor het geven van hulp aan ouders en kinderen

Mannen geven vaker dan vrouwen aan dat volwassen kinderen hun ouders moeten helpen en dat ouders hun kinderen moeten helpen. Zo vindt 38 procent van de mannen en 28 procent van de vrouwen dat volwassen kinderen financieel moeten bijspringen wanneer ouders het financieel niet redden. Bij het geven van financiële hulp van ouders aan kinderen vindt respectievelijk 37 procent en 30 procent dat ouders dat zouden moeten doen. Ook bij zorgtaken, iets waar vrouwen traditioneel meer bij betrokken zijn dan mannen (De Boer en De Klerk, 2015), zijn mannen vaker voorstander van hulputwisseling. Van de mannen vindt bijvoorbeeld 45 procent dat grootouders voor de kleinkinderen moeten zorgen, van de vrouwen 39 procent.

3.1.3.1 Opvattingen over uitwisseling van hulp tussen ouders en kinderen naar geslacht, 2013

Bron: CBS, Nidi.

3.1.4 Laagopgeleiden vinden hulp door ouders relatief vaak vanzelfsprekend

Laagopgeleiden vinden vaker dan de hogere opleidingsniveaus dat ouders hulp aan volwassen kinderen moeten geven. Zij hebben echter minder sterk de mening dat volwassen kinderen hun ouders moeten bijstaan. Toch vinden zij ook wat vaker dan hoogopgeleiden dat kinderen hun ouders in huis zouden moeten nemen als die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen. Wanneer er rekening mee wordt gehouden dat laagopgeleiden doorgaans wat ouder zijn, blijven de meeste verschillen tussen hoog- en laagopgeleiden bestaan. Alleen bij de stelling over de plicht van ouders om bij te springen als hun kinderen in financiële nood verkeren, verdwijnt het verschil. Dat vooral laagopgeleiden voorstander zijn van hulpuitwisseling tussen ouders en kinderen, komt mogelijk doordat zij meer op hun familie gericht zijn dan hoogopgeleiden. Ze wonen vaker in de buurt van familieleden en hebben wat meer traditionele opvattingen over het helpen van familie (Kalmijn, 2004). Daarbij hebben hoogopgeleiden meer geïnvesteerd in hun opleiding en baan, en een grotere kans op promotie, waardoor zij wellicht minder snel hulp- of zorgtaken op zich nemen (Szydlik, 2012).

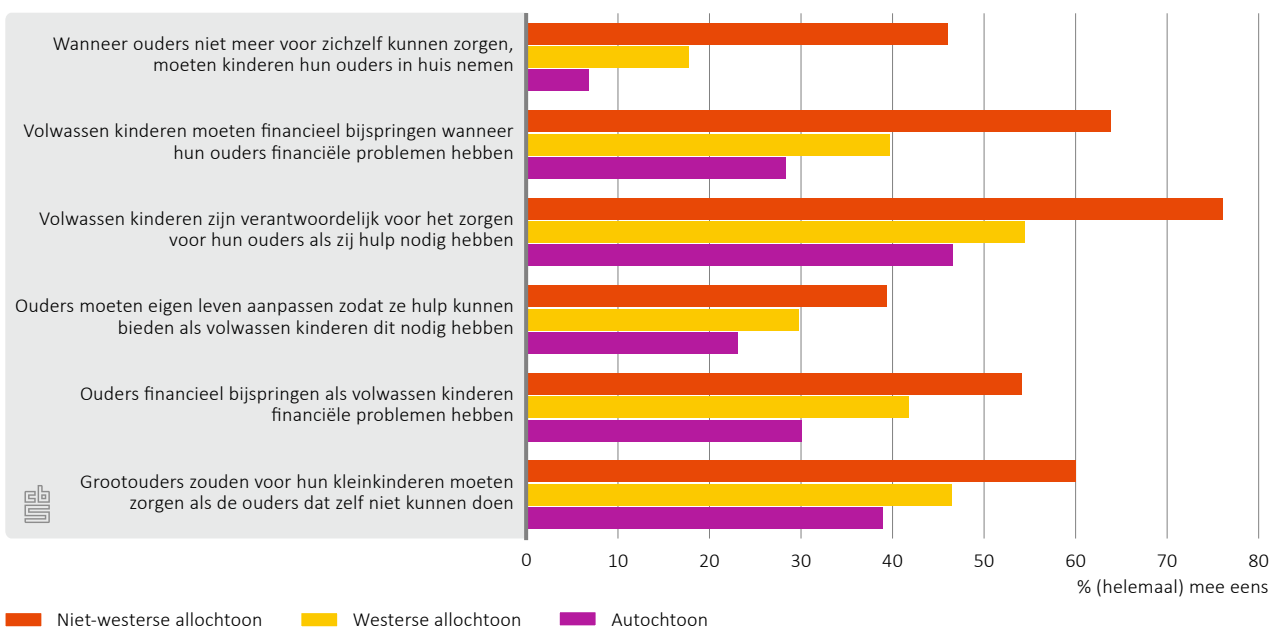
3.1.5 Gelovigen vaker voor uitwisseling van hulp door ouders en kinderen

De opvatting dat ouders hun kinderen moeten helpen en andersom, heerst doorgaans sterker onder gelovigen dan onder niet-gelovigen. Wellicht krijgen de eersten vaker mee dat mensen voor elkaar moeten zorgen (Komter en Knijn, 2006). Vooral moslims blijken voorstander te zijn van hulpuitwisseling binnen de familie. Maar liefst 88 procent geeft aan dat volwassen kinderen voor hun ouders moeten zorgen als zij om hulp verlegen zitten, 80 procent vindt dat volwassen kinderen moeten bijspringen als ouders financiële problemen hebben, en 60 procent is van mening dat ouders bij hun kinderen moeten intrekken als zij niet meer voor zichzelf kunnen zorgen. Hoewel moslims ook relatief vaak vinden dat ouders klaar moeten staan voor hun volwassen kinderen, liggen de percentages bij deze hulpstroom lager.

3.1.6 Vooral niet-westerse allochtonen vóór hulpuitwisseling ouders en kinderen

Allochtonen, vooral niet-westerse allochtonen, hebben sterker het gevoel dat ouders en kinderen voor elkaar klaar zouden moeten staan dan autochtonen. Zo vindt 46 procent van

3.1.6.1 Opvattingen over uitwisseling van hulp tussen ouders en kinderen naar herkomst, 2013

Bron: CBS, Nidi.

de niet-westerse allochtonen dat volwassen kinderen hun ouders in huis moeten nemen als zij niet meer voor zichzelf kunnen zorgen. Van de westerse allochtonen is 18 procent deze mening toegeedaan, van de autochtonen 7 procent. Dit beeld past bij de zorgopvattingen van bepaalde groepen allochtonen (Hootsen, Rozema en van Grondelle, 2013). Zo is het binnen de Marokkaanse en Turkse cultuur gangbaar dat ouders bij één van hun kinderen intrekken als ze ouder of hulpbehoevend worden. Ouders brengen hun kinderen groot en verwachten dat, als ze zelf hulp nodig hebben, ze hiervoor bij hun kinderen terecht kunnen (Schellingerhout, 2004). Deze groepen zijn ook vaak moslim, en de sterker gevoelde normen die moslims in dit opzicht voelen hangen dan ook deels samen met de mening van niet-westerse allochtonen. Wanneer gecorrigeerd wordt voor religie, blijft echter wel sprake van een effect van herkomst, en andersom.

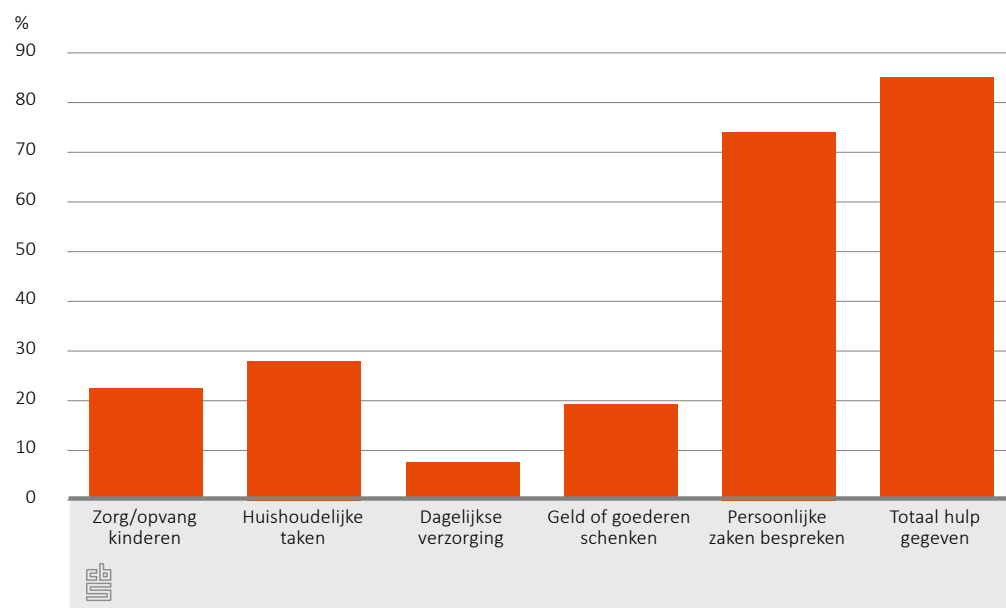
3.2 Uitwisseling van hulp en steun

In de voorgaande paragraaf zijn we nagegaan in hoeverre mensen vinden dat ouders en kinderen elkaar zouden moeten helpen. In deze paragraaf kijken we wie er daadwerkelijk hulp geeft aan zijn of haar ouders en zijn of haar kinderen. Eerst gaan we na wie er in het algemeen hulp geeft en aan wie. Is vooral familie de ontvangende partij, of is de hulp ook vaak gericht aan vrienden, burens of andere bekenden? Op deze manier kunnen we de uitkomsten voor ouders en kinderen in een bredere context plaatsen.

3.2.1 Hulp vaak gegeven aan familieleden

Zo'n 85 procent van de 18- tot 80-jarigen heeft in een jaar tijd iemand uit de directe omgeving gesteund of geholpen. Vaak gaat het daarbij om het bieden van een luisterend oor bij het bespreken van persoonlijke zaken, zorgen of dilemma's. Bijna driekwart heeft een ander daarbij geholpen. Meer instrumentele hulp, in het huishouden, bij zorgtaken,

3.2.1.1 Aandeel 18- tot 80-jarigen dat hulp geeft aan anderen naar soort hulp, 2013

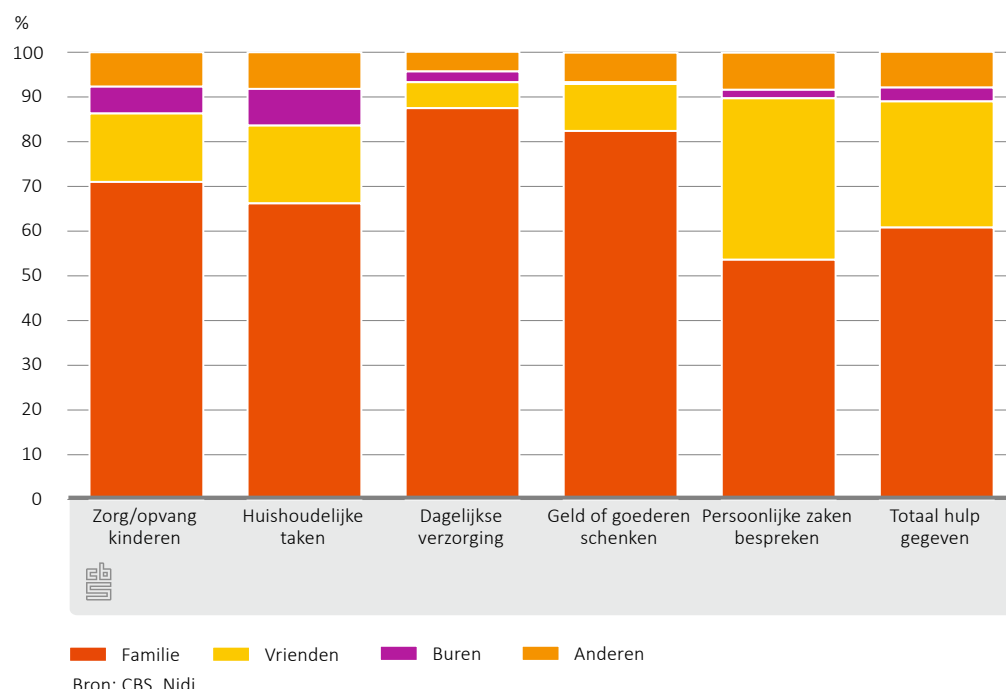
Bron: CBS, Nidi.

of financieel, komt minder vaak voor: bij huishoudelijke taken heeft 28 procent iemand geholpen, bij de zorg of opvang van kinderen ruim 22 procent, en geld of goederen heeft bijna 20 procent aan anderen geschonken. Slechts 8 procent heeft geholpen bij de dagelijkse verzorging, zoals bij wassen, opstaan en eten. Dit soort hulp is ook minder vaak nodig.

De hulp wordt vaak gegeven aan gezins- en familieleden. Mensen helpen in een jaar tijd gemiddeld vier anderen waarvan 2,4, dus 60 procent, gezins- of familieleden: ouders, kinderen, broers of zussen, grootouders, ooms en tantes of schoonfamilie. Familie blijkt ook vanuit het perspectief van de hulpontvanger belangrijk: van alle hulp die mensen hebben gekregen is 65 procent afkomstig van familieleden. Het belang van familie bij de uitwisseling van hulp en steun bleek ook in eerder onderzoek (Kloosterman, 2015).

Vooral dagelijkse verzorging, zoals wassen en aankleden, wordt naar verhouding vaak binnen de familie uitgewisseld (grafiek 3.2.1.2). Als mensen daar anderen bij helpen, is dat in 90 procent van de gevallen een familielid. Meestal is dat de eigen partner, maar ook andere familieleden worden hierbij ondersteund. Veel minder vaak verzorgen mensen een vriend of een andere bekende. Dit soort hulp vraagt wellicht ook om een hechtere band dan bijvoorbeeld het bespreken van zorgen en dilemma's of helpen bij huishoudelijke taken, zoals boodschappen doen, klusjes in huis of de financiële administratie. Wanneer mensen dat soort hulp geven, is dat vaker aan iemand die geen familie is, maar een vriend of buur. Toch is ook hier de geholpen persoon meestal een familielid. Geld en goederen worden eveneens relatief vaak aan familieleden gegeven, ruim 80 procent.

3.2.1.2 Hulp gegeven aan familie, vrienden, buren en anderen naar hulpsoort, 2013

3.2.2 Kinderen geven ouders vooral emotionele steun of hulp bij het huishouden

Uit paragraaf 3.1 kwam naar voren dat het niet voor iedereen vanzelfsprekend is dat ouders en kinderen elkaar altijd helpen. Maar hoe groot is nu het aandeel dat daadwerkelijk hulp aan ouders of aan kinderen geeft? Van alle 18- tot 80-jarigen helpt zo'n 30 procent ouders of schoonouders bij minimaal één van de gevraagde soorten hulp. Het vaakst gaat het om een luisterend oor (20 procent), gevolgd door hulp bij huishoudelijke taken (14 procent). Het geven van dagelijkse verzorging komt minder vaak voor (3 procent), net als het geven van geld of goederen (2 procent). Hulp bij de verzorging van kinderen wordt nauwelijks aan ouders gegeven. Een situatie waarin dat nodig is, komt ook niet vaak voor.

Uiteraard hangt het geven van hulp af van de vraag om hulp. Of ouders die hulp nodig hadden is in het onderzoek niet gevraagd. Wel is bekend of mensen hun ouders nog hebben. Veertig procent van de kinderen die nog een levende ouder hebben, heeft hulp gegeven. Ruim een kwart heeft problemen of zorgen van de ouders met hen besproken, ruim 16 procent heeft geholpen bij huishoudelijke taken, ruim 3 procent gaf dagelijkse verzorging en bijna 3 procent gaf financiële steun (grafiek 3.2.3.1). Van alle hulp die gegeven wordt, gaat ruim een vijfde naar de ouders.

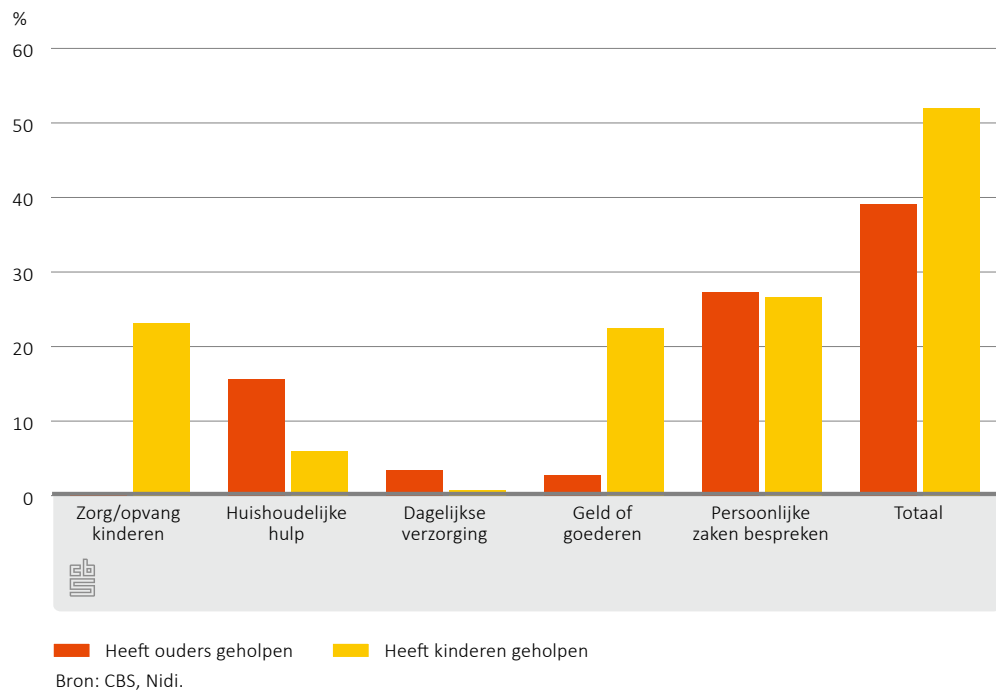
Een andere manier om meer zicht te krijgen op de mate waarin kinderen hun ouders helpen, is door te kijken vanuit het perspectief van de ontvanger. Ruim een vijfde van de personen die hulp krijgen en volwassen kinderen hebben, krijgt die van een kind. De rol van kinderen is het grootst bij huishoudelijke taken, bijna een derde van die hulp komt van hen. Bij dagelijkse verzorging is dat ruim een vijfde. Geld of goederen komen meestal niet van kinderen. Slechts zo'n 5 procent van de mensen die dit heeft gehad, heeft dit van een van de kinderen gekregen.

3.2.3 Ouders helpen vaak bij de verzorging van kinderen

Een kwart van de 18- tot 80-jarigen heeft hulp gegeven aan kinderen. Van degenen met (volwassen) kinderen geeft de helft hulp aan hun kinderen. De hulp die aan kinderen wordt gegeven is meer divers dan de hulp aan ouders. Het aandeel ouders dat met hun kinderen persoonlijke zaken en dilemma's bespreekt, is 27 procent, iets hoger dan het aandeel ouders dat helpt bij de kinderopvang of dat geld of goederen geeft (23 procent). Minder vaak geven ouders hulp bij huishoudelijke taken (6 procent). Dagelijkse verzorging geven aan kinderen speelt voor maar een beperkt aantal mensen (grafiek 3.2.3.1).

Dat hulp van ouders vooral belangrijk is bij kinderopvang en het geven van geld en goederen blijkt duidelijker als we kijken vanuit het perspectief van de ontvangers. Ongeveer twee derde van zowel de kinderopvang als de financiële steun die mensen krijgen is afkomstig van de ouders. Bij de andere taken worden vaker ook anderen ingezet. Van alle personen van wie mensen huishoudelijke hulp krijgen, komt bijna 30 procent van ouders. Van degenen waarvan iemand dagelijkse verzorging of emotionele steun krijgt, is 17 procent een ouder of schoonouder.

3.2.3.1 Aandeel met ouders dat hulp geeft aan ouders en aandeel met volwassen kinderen dat hulp geeft aan kinderen, 2013

3.2.4 Wie geven hulp aan ouders en aan kinderen?

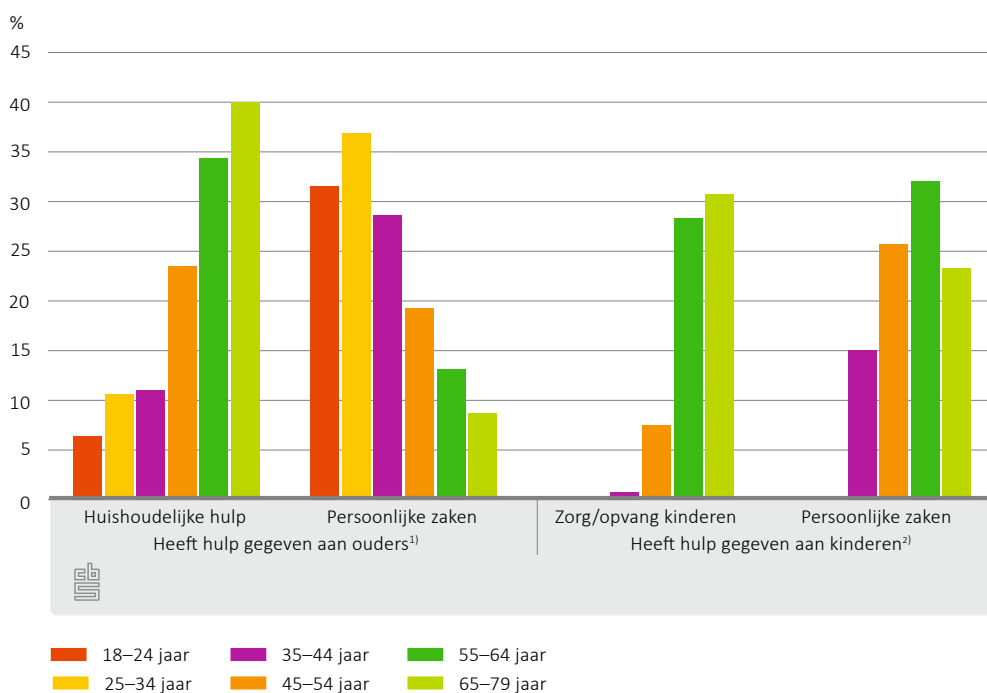
Uit het voorgaande blijkt dat ouders en kinderen een belangrijk bron van hulp en steun voor elkaar zijn. Vooral ouders zetten zich vaak in voor hun kinderen, met name bij de zorg voor kleinkinderen of bij het geven van financiële ondersteuning. Kinderen helpen hun ouders met boodschappen doen, schoonmaken of de administratie doen. Beide bieden elkaar een luisterend oor. In deze paragraaf kijken we wat de kenmerken zijn van degenen die deze hulp geven.

Vanaf 45 jaar gaan mensen vaker hulp geven

Het aandeel kinderen dat zorgtaken (huishoudelijke hulp en dagelijkse verzorging) voor de ouders uitvoert, is groter naarmate de kinderen ouder zijn. Van de 18- tot 25-jarigen helpt bijvoorbeeld zes procent hun ouders met huishoudelijke taken, van de 45-tot-55-jarigen is dat 24 procent en van de 65-plussers 40 procent. Hoe ouder de respondent, hoe ouder ook zijn of haar ouders zijn, en hoe groter de kans is dat deze ouders fysieke beperkingen en een slechte gezondheid hebben. Tegelijkertijd komt het bij de oudsten vaker voor dat hun ouders al zijn overleden. Wanneer niet geselecteerd wordt op mensen die hun ouders nog hebben, dan blijken daardoor juist de 45- tot 55-jarigen het vaakst te maken te hebben met zorg voor ouders, en de 65-plussers het minst (De Boer en De Klerk, 2015).

Voor emotionele steun is het beeld anders. Dit speelt vooral bij de jongere leeftijdsgroepen. Ongeveer een derde van de 18- tot 35-jarigen biedt een luisterend oor als de ouders persoonlijke zaken willen bespreken, en ongeveer een op de tien 55- tot 80-jarigen. Ook met andere familieleden en bekenden bespreken jongeren vaker persoonlijke zaken dan ouderen. In de hogere leeftijdsgroepen gebeurt dit over het algemeen minder vaak.

3.2.4.1 Heeft eigen ouders geholpen en heeft volwassen kinderen geholpen naar leeftijd, 2013

Bron: CBS, Nidi.

¹⁾ Van degenen waarvan nog minstens een ouder leeft.

²⁾ Van degenen met volwassen kinderen.

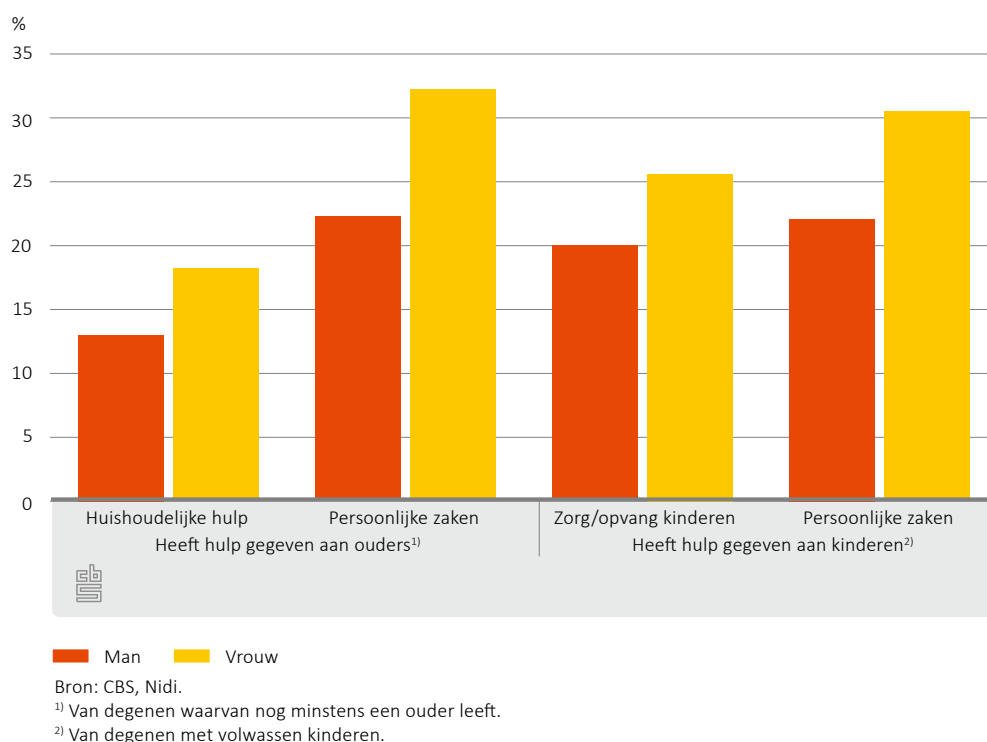
Het aandeel dat hulp aan kinderen geeft is eveneens het grootst in de hoogste leeftijds-groepen. In de leeftijden daaronder is het aandeel dat kinderen heeft die de hier onderzochte soorten hulp nodig hebben kleiner. Van de 45- tot 55-jarigen helpt bijvoorbeeld 8 procent bij de opvoeding en verzorging van hun kleinkinderen, van de 65- tot 80-jarigen is dat 31 procent. Ook bespreekt een relatief groot aandeel van de hoogste leeftijdsgroepen persoonlijke zaken met hun kinderen. Van de 55- tot 65-jarigen is dat 32 procent. Ondanks dat het uitwisselen van emotionele steun iets is wat ouderen doorgaans minder vaak doen dan jongeren, bieden zij hun kinderen dus wel een luisterend oor.

Vrouwen geven vaker hulp dan mannen

Hoewel mannen vaker dan vrouwen vinden dat kinderen hun ouders en ouders hun kinderen zouden moeten helpen, zijn het over het algemeen vrouwen die deze hulp vaker bieden. Dat is vooral het geval bij zorgtaken en bij het bespreken van belangrijke zorgen en dilemma's. Vrouwen helpen hun ouders vaker in het huishouden dan mannen (18 procent en 13 procent), bij de dagelijkse verzorging (5 procent en 2 procent) en als hun ouders hun zorgen willen bespreken (32 procent en 22 procent). Ook hulp bij de verzorging van de kleinkinderen geven vrouwen vaker (26 procent en 20 procent) en zij zijn vaker een luisterend oor voor hun kinderen (31 procent en 22 procent).

Financiële ondersteuning is daarentegen net zo vaak of zelfs vaker een zaak van mannen dan van vrouwen. Geld en goederen geeft 3 procent van zowel vrouwen als mannen aan ouders. Aan kinderen geeft 24 procent van de mannen en 21 procent van de vrouwen. Dit beeld komt overeen met ander onderzoek, waar ook geconstateerd werd dat vrouwen meer betrokken zijn bij zorgtaken en mannen meer bij financiële taken (De Boer en De Klerk, 2015). Overigens wordt huishoudelijke hulp aan kinderen ook net zo vaak door mannen als door vrouwen

3.2.4.2 Heeft eigen ouders geholpen en heeft volwassen kinderen geholpen naar geslacht, 2013

gegeven. Uit ander onderzoek blijkt dat mannen vaker dan vrouwen helpen bij klusjes in en om het huis en bij de financiële administratie (Knijn en Liefbroer, 2007). In dit onderzoek vallen beide onder de categorie 'huishoudelijke taken'.

Hoog opgeleiden wisselen relatief weinig hulp uit met ouders en kinderen

Ouders helpen bij zorgtaken wordt het minst vaak gedaan door de hoogst opgeleiden. Van de wo'ers geeft bijvoorbeeld 13 procent huishoudelijke hulp, van de lbo'ers en hbo'ers is dat 17 procent. Dat hoogopgeleiden vaak verder van hun ouders afwonen dan de andere groepen speelt daarbij een rol (Knijn en Liefbroer, 2007). Vooral wo'ers wonen gemiddeld ver van hun familie en hebben het minst vaak een familielid dat op minder dan een kilometer afstand woont (Mulder en Kalmijn, 2007).

Hoogopgeleiden geven wel vaker geld en goederen en zijn vaker een luisterend oor voor hun ouders. Zij geven dit soort hulp ook in het algemeen vaker dan lager opgeleiden, dus bijvoorbeeld ook vaker aan andere familieleden of vrienden. Voor deze soorten hulp is het niet noodzakelijk om elkaar te ontmoeten, waardoor afstand geen belemmering hoeft te vormen. Bovendien hebben hoogopgeleiden doorgaans meer middelen om financiële steun te kunnen geven (Moonen en Pleijers, 2011). Uit ander onderzoek is bekend dat ouders met een hoog inkomen hun kinderen vaker financieel ondersteunden (Knijn en Liefbroer, 2006).

Ook het ondersteunen van kinderen bij zorgtaken doen de hoogst opgeleiden relatief weinig. Zij helpen bijvoorbeeld minder vaak bij de verzorging van kleinkinderen dan lager opgeleiden. Net als bij hulp aan ouders heeft dit te maken met afstand. Hoogopgeleide ouders wonen vaker ver van hun kinderen dan laagopgeleide ouders. Financiële steun geven hoogopgeleiden weer vaker aan hun kinderen. Behalve dat hoogopgeleiden doorgaans een hoger inkomen hebben, kunnen daarbij ook andere factoren een rol spelen. Hoogopgeleide

ouders hebben bijvoorbeeld mogelijk vaker studerende kinderen, die vaker financiële steun nodig hebben. Of dit het geval is, kan hier niet worden onderzocht.

Dat het bespreken van dilemma's en zorgen meer iets is voor hoog- dan voor laagopgeleiden blijkt hier opnieuw: hoogopgeleide ouders geven vaker emotionele steun dan lager opgeleide ouders.

Niet-gelovigen wat minder betrokken bij zorgtaken dan gelovigen

Gelovigen hebben vaker dan niet-gelovigen de opvatting dat kinderen voor hun ouders moeten zorgen. Vooral moslims vinden solidariteit binnen de familie belangrijk. Toch geven zij hun ouders het minst vaak hulp bij huishoudelijke taken. Dat aandeel is 9 procent, tegenover 14 procent van de niet-gelovigen en een kleine 20 procent van de christenen. Dit lijkt echter vooral te maken te hebben met de samenstelling van de groep. Moslims zijn doorgaans jonger, vaak niet-westers allochtoon en wonen, om die reden, soms ver van hun ouders. Toch geven zij, net als protestanten en rooms-katholieken, wel vaker dagelijkse verzorging aan hun ouders dan degenen die niet religieus zijn. Dat moslims vaker dagelijkse verzorging geven zou kunnen komen doordat hun ouders dit soort hulp vaker nodig hebben. Schellingerhout (2004) laat bijvoorbeeld zien dat Turkse en Marokkaanse ouderen, die vaak ook moslim zijn, vaker gezondheidsproblemen hebben dan autochtone ouderen. Ook zou mee kunnen spelen dat deze ouders hun weg in het medische circuit minder goed kunnen vinden. Zij hebben daardoor mogelijk meer steun van hun kinderen nodig.

Overigens geven moslims ook vaker financiële steun aan hun ouders. Hierbij vormt afstand geen belemmering. Emotionele steun, ten slotte, is iets dat juist niet-gelovigen relatief vaak geven. Dat deze groep hoger opgeleid en jonger is, speelt daarbij deels een rol.

Voor wat betreft hulp aan kinderen zijn de verschillen tussen religieuzen en niet-religieuzen doorgaans klein of ze zijn het gevolg van een andere samenstelling van de groepen naar leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Wel geven degenen die zich tot een geloof rekenen vaker kinderopvang dan niet-gelovigen. Moslims geven relatief weinig geld en goederen aan hun kinderen, protestanten geven weinig emotionele steun.

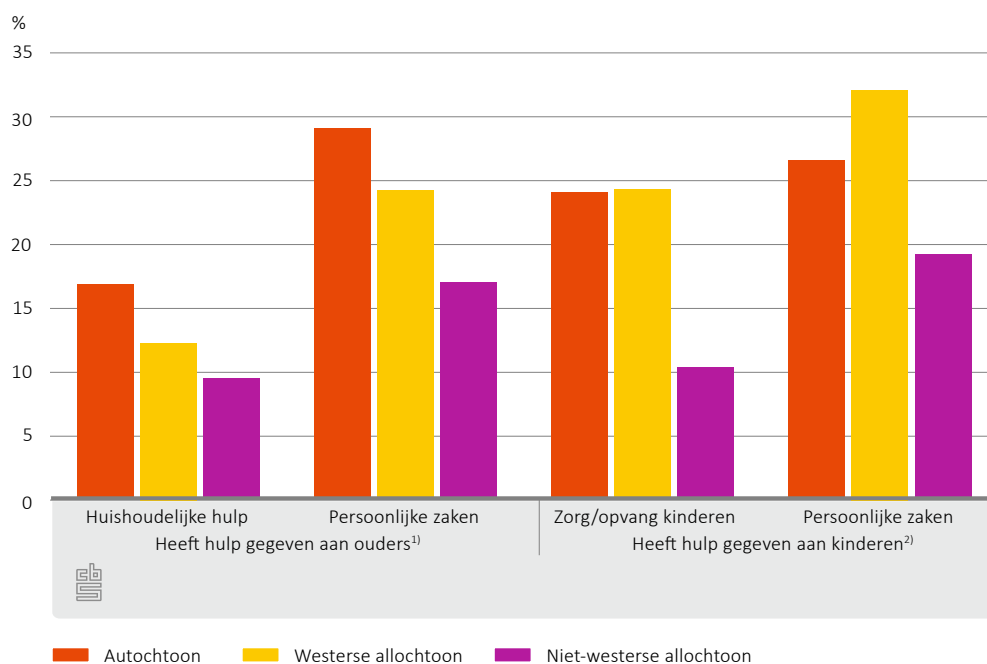
Eerste generatie allochtonen geeft minder vaak hulp

Niet-westerse allochtonen geven hun ouders minder vaak hulp bij huishoudelijke taken dan autochtonen. Ook bespreken zij minder vaak belangrijke zaken met hen. Eenzelfde patroon is te zien bij westerse allochtonen. Vooral de eerste generatie geeft deze soorten hulp naar verhouding weinig. Bij het geven van hulp bij huishoudelijke taken heeft het verschil met autochtonen te maken met de afstand tot de ouders. Allochtonen geven wel vaker geld en goederen aan hun ouders dan autochtonen. Als het gaat om dagelijkse verzorging zijn er geen verschillen tussen de herkomstgroeperingen. Wel doet de eerste generatie dit minder vaak en de tweede generatie juist vaker dan autochtonen. Net als bij moslims is er bij allochtonen dus een verschil tussen het geven van hulp bij huishoudelijke taken en het geven van hulp bij dagelijkse verzorging, ondanks dat voor beide persoonlijk contact nodig is. Hier kunnen dezelfde factoren van invloed zijn als bij moslims, zoals in de voorgaande paragraaf is besproken.

Bij hulp aan kinderen zijn er eveneens verschillen tussen de herkomstgroeperingen. Zo bieden niet-westerse allochtonen minder vaak hulp bij de verzorging van kleinkinderen dan westerse allochtonen en autochtonen. Een op de tien geeft dit soort hulp tegenover een kwart van de autochtonen en westerse allochtonen. Beide groepen allochtonen geven

daarnaast minder vaak hulp bij het huishouden en schenken minder vaak geld of goederen. Anders dan bij autochtonen gaat financiële steun bij allochtonen dus eerder van kinderen naar ouders dan andersom. Ook emotionele steun geven niet-westerse allochtonen minder vaak aan kinderen. Dit doen zij ook in het algemeen minder vaak dan gemiddeld, dus ook met vrienden bespreken zij minder vaak persoonlijke zaken.

3.2.4.3 Heeft eigen ouders geholpen en heeft volwassen kinderen geholpen naar herkomstgroepering, 2013

Autochtoon Westerse allochtoon Niet-westerse allochtoon

Bron: CBS, Nidi.

¹⁾ Van degenen waarvan nog minstens een ouder leeft.

²⁾ Van degenen met volwassen kinderen.

4. Discussie en conclusie

Nu steeds meer van burgers verwacht wordt dat zij elkaar ondersteunen en minder gebruik maken van overheidsvoorzieningen, is er ook meer behoefte aan informatie over de mate waarin mensen elkaar kunnen en willen helpen. In het Onderzoek Gezinsvorming zijn vragen gesteld die hier meer inzicht in kunnen geven. In de eerste plaats is onderzocht in hoeverre de Nederlandse bevolking vindt dat ouders hun kinderen zouden moeten ondersteunen als dat nodig is, en andersom. Uit de antwoorden komt naar voren dat niet iedereen altijd vindt dat ouders en kinderen voor elkaar moeten zorgen. Het vaakst is er instemming met de stelling dat volwassen kinderen verantwoordelijk zijn voor de zorg van hun ouders, maar nog altijd is het percentage dat dit vindt niet veel hoger dan 50 procent. Hoe ingrijpender de hulp is voor de hulpgever, hoe minder vaak de hulp zou moeten worden gegeven. Ouders in huis nemen is bijvoorbeeld maar voor ruim een tiende vanzelfsprekend.

Daarnaast is gevraagd of mensen hulp aan anderen geven, en aan wie. Dit geeft een beeld van de mate waarin burgers elkaar ondersteunen. Hieruit komt naar voren dat mensen vooral persoonlijke zaken met elkaar bespreken en dat dagelijkse verzorging relatief weinig wordt gegeven. Deze hulp is ook minder vaak nodig. Hulp wordt verder vooral uitgewisseld

door familieleden, vooral als het gaat om dagelijkse verzorging of financiële steun. Bij het bespreken van persoonlijke zaken en in mindere mate ook bij huishoudelijke taken worden vrienden of andere bekenden meer betrokken.

Ook ouders en kinderen helpen elkaar. Van degenen die hun ouders nog hebben geeft zo'n 40 procent hulp. Ruim de helft van de mensen met volwassen kinderen ondersteunt hun kinderen. Of dit veel of weinig is, is op grond van de gegevens moeilijk te zeggen. Er is immers niet gevraagd of er hulp nodig was, en zelfs als er hulp is gegeven, is niet duidelijk hoeveel van de benodigde hulp dat was. De uitkomsten lijken er echter op te duiden dat mensen vaker hulp geven als dat nodig is. De groepen die relatief het vaakst hulp geven, krijgen naar verwachting ook vaker de vraag om hulp. Zo is het aandeel dat hun ouders helpt groter onder ouderen. Als hun ouders nog leven, dan zijn die vaak op een leeftijd waarop zij meer hulp nodig hebben. Bij hulp aan kinderen zijn het juist de 55- tot 80-jarigen die relatief vaak helpen. In deze groepen is de kans het grootst dat er volwassen kinderen zijn die in het spitsuur van hun leven zitten en dus ook hulp nodig zouden kunnen hebben bij de opvang van hun kinderen en bij het huishouden.

Ook naar andere kenmerken zijn er verschillen in hulp geven. Vrouwen geven vaker zorg en vaker emotionele steun, maar financiële steun geven mannen en vrouwen even vaak. Hoogopgeleiden geven relatief vaak geld en goederen aan hun kinderen, laag- en middelbaaropgeleiden zijn juist meer betrokken bij zorgtaken, zoals kinderopvang of huishoudelijke taken. Westerse en niet-westerse allochtonen geven naar verhouding vaak financiële steun aan hun ouders, terwijl autochtonen juist eerder geld en goederen aan hun kinderen geven.

Ook is er soms verschil tussen wat mensen vinden en wat zij doen. Mannen zijn vaker dan vrouwen voorstander van uitwisseling van hulp en steun, maar zij geven die steun minder vaak. Deze discrepantie komt mogelijk door een ongelijke machtsverdeling. Mannen hebben nog altijd vaker een betaalde baan, hun inbreng in het inkomen van het huishouden is doorgaans groter en hun behaalde opleidingsniveau hoger. Uit eerder onderzoek is gebleken dat deze verschillen tussen partners deels verklaren waarom mannen minder in het huishouden doen en minder zorgtaken op zich nemen dan vrouwen, terwijl de meerderheid van hen van mening is dat het huishoudelijk werk en de kinderverzorging gelijk moet worden verdeeld (Arts en Hermkens, 1994). Dit kan ook spelen als het gaat om de zorg voor ouders. Maar ook de macht der gewoonte kan een verklaring zijn (Arts en Hermkens, 1994; Komter, 2005). Van oudsher is het immers vanzelfsprekend dat de vrouw de zorgtaken voor haar rekening neemt.

Tot slot wijst het onderzoek op solidariteit tussen de generaties. Volwassenen die in de leeftijd zijn waarop zij in het spitsuur van hun leven zijn, vinden het minder vaak vanzelfsprekend dat ouders voor kinderen en kleinkinderen zorgen. Ouderen, die vaak zelf kinderen hebben waar ze op terug zouden kunnen vallen, vinden minder vaak dan jongeren dat kinderen voor hun ouders moeten zorgen. In de praktijk geven zij die hulp wel: juist wanneer mensen hulpbehoevende ouders hebben, is het aandeel dat ouders ondersteunt relatief groot, terwijl het aandeel dat kinderen helpt juist groot is in de leeftijdsgroepen die volwassen kinderen en kleinkinderen hebben.

Technische toelichting

De stellingen die aan de respondenten zijn voorgelegd zijn de volgende:

- Grootouders zouden voor hun kleinkinderen moeten zorgen als de ouders dat zelf niet kunnen doen.
- Ouders zouden financieel moeten bijspringen wanneer hun volwassen kinderen financiële problemen hebben.
- Wanneer hun volwassen kinderen hulp nodig hebben, zouden ouders hun eigen leven moeten aanpassen om ze te kunnen helpen.
- Volwassen kinderen zijn verantwoordelijk voor het zorgen voor hun ouders wanneer zij hulp nodig hebben.
- Volwassen kinderen zouden financieel moeten bijspringen wanneer hun ouders financiële problemen hebben.
- Wanneer ouders niet meer voor zichzelf kunnen zorgen, moeten kinderen hun ouders in huis nemen.

Antwoordcategorieën varieerden van helemaal mee eens tot helemaal mee oneens op een 5-puntsschaal. In de hier gepresenteerde analyse zijn de categorieën 'helemaal mee eens' en 'mee eens' samengenomen en wordt telkens gekeken welk aandeel het met de stelling eens is.

De volgende vragen zijn gesteld om vast te stellen in hoeverre mensen in het afgelopen jaar hulp hebben gekregen of hulp hebben gegeven:

- Heeft u in de afgelopen 12 maanden regelmatig hulp gehad van familie, vrienden of anderen bij het verzorgen of opvoeden van uw kinderen.
- Heeft u anderen in de afgelopen 12 maanden regelmatig geholpen met de opvang van of de zorg voor hun kinderen?
- Heeft u de afgelopen 12 maanden regelmatig hulp gehad van iemand buiten uw eigen huishouden met huishoudelijke taken, zoals boodschappen doen, maaltijden verzorgen, klein reparaties of het bijhouden van de financiële administratie? Ging dit om professionele hulp, niet-professionele hulp of beide?
- Heeft u de afgelopen 12 maanden regelmatig hulp gegeven aan iemand buiten uw eigen huishouden met huishoudelijke taken, zoals boodschappen doen, maaltijden verzorgen, kleine reparaties of het bijhouden van de financiële administratie?
- Kreeg u de afgelopen 12 maanden regelmatig niet-professionele hulp bij uw dagelijkse verzorging, zoals het aankleden, wassen, eten, in en uit bed stappen of naar het toilet gaan van iemand?
- Heeft u de afgelopen 12 maanden met enige regelmaat iemand geholpen met de dagelijkse verzorging, zoals opstaan, wassen, toiletbezoek of eten?
- Heeft u in de afgelopen 12 maanden goederen of geld gekregen van iemand binnen of buiten uw huishouden? (huisvesting of voedsel tellen niet mee, indien geld dan tenminste 250 euro).
- Heeft u de afgelopen 12 maanden goederen of geld geschonken aan iemand binnen of buiten uw huishouden?

- Van tijd tot tijd bespreken mensen zaken die voor hen van belang zijn met anderen. Dat kunnen zaken zijn die goed of slecht gaan, het kunnen dilemma's zijn, of belangrijke zorgen of emoties die iemand heeft. Heeft u de afgelopen 12 maanden uw eigen persoonlijke zaken besproken met anderen?
- Hebben anderen de afgelopen 12 maanden hun persoonlijke zaken, zoals dilemma's, belangrijke zorgen of emoties met u besproken?

Bij de analyses naar hulp geven zijn sommige personen die genoemd zijn niet meegeteld. Wanneer expliciet vermeld werd dat geen personen konden worden genoemd die deel uitmaken van het huishouden, en een inwonende partner werd genoemd, dan is deze partner niet meegeteld. Dit is gedaan bij het geven van kinderopvang en van huishoudelijke hulp.

Om het aandeel hulp te bepalen dat naar ouders en kinderen, familie en vrienden gaat, is een bestand gemaakt waarin per hulpsoort de personen zijn opgenomen aan wie hulp is gegeven en van wie hulp is ontvangen. Van deze personen is bekend wat de relatie is tot de onderzoekspersoon. Vervolgens is het aantal familieleden, vrienden, ouders en kinderen geteld en is bepaald hoeveel keer dit type persoon voorkwam op alle genoemde personen. Dit betekent ook dat personen meer dan 1 keer genoemd kunnen zijn, bijvoorbeeld omdat iemand er meerdere soorten hulp aan heeft gegeven of omdat aan deze persoon hulp is gegeven en die persoon de respondent zelf ook heeft geholpen.

Literatuur

Arts, W. en P. Hermkens, 1994, De eerlijke verdeling van huishoudelijke taken: percepties en oordelen. *Mens en maatschappij*, 69 (2), pp. 147–168.

Cloïn, M., F. Bucx, A. de Boer en D. Odijk, 2011, Zorgen voor elkaar. In: Bijl, R., J. Boelhouwer, M. Cloïn, en E. Pommer, *De sociale staat van Nederland*. SCP, Den Haag.

De Boer, A. en M. de Klerk, 2015, *Informeel zorg in Nederland, een literatuurstudie naar mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg*. SCP, Den Haag.

Hootsen, M.M., N. Rozema, N.J. van Grondelle, 2013, Zorgen voor je ouders is een manier van leven, een kwalitatief onderzoek onder mantelzorgers van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse ouderen met dementie. *Pharos*, Utrecht.

Kalmijn, M., 2004, Family solidarity among the lower educated. Paper presented at the Euresco Conference 'European Society or European Societies: EuroConference on the Causes and Consequences of Low Education in Contemporary Europe', Granada, Spain, 18–23 September 2004.

Kloosterman, R., 2015, Familie is de belangrijkste bron voor hulp en steun. *Sociaal-economische trends*, CBS. Den Haag/Heerlen.

Knijn, C.M. en A.C. Liefbroer, 2006, More than kind: instrumental support in families. In: Dykstra, P.A., M. Kalmijn, G.C.M. Knijn, A.E. Komter, A.C. Liefbroer en C.H. Mulder, Family solidarity in The Netherlands. Dutch University Press, Amsterdam.

Komter, A., 2005, Omstreden gelijkheid. De macht van de vanzelfsprekendheid in huwelijksrelaties. Amsterdam University Press.

Komter, A.E. en C.M. Knijn, 2006, The strength of family ties. In: Dykstra, P.A., M. Kalmijn, G.C.M. Knijn, A.E. Komter, A.C. Liefbroer en C.H. Mulder, Family solidarity in The Netherlands. Dutch University Press, Amsterdam.

Moonen, L. en A. Pleijers, 2011, Inkomen hoogopgeleiden bijna het dubbele van dat van laagopgeleiden, webmagazine, 23 maart 2011.

Mulder, C.H. en M. Kalmijn, 2006, Geographical distances between family members. In: Dykstra, P.A., M. Kalmijn, G.C.M. Knijn, A.E. Komter, A.C. Liefbroer en C.H. Mulder, Family solidarity in The Netherlands. Dutch University Press, Amsterdam.

Mulder, C.H. en M. Kalmijn, 2004, Even bij oma langs. Demos 20 (10), blz.78-80. NIDI, Den Haag.

Schellingerhout, R., 2004, Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen. SCP, Den Haag.

Szydlik, M., 2012, Generations: Connections across the life course. Advances in life course research, 17(3), blz. 93–176.

Van der Houwen, K., 2010, Informele hulp en mantelzorg. In: Schmeets, H., 2010, Sociale samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie. CBS, Den Haag/Heerlen.

StatLine: [Ervaren gezondheid naar leeftijd, 2013](#).

Bijlage

1. Opvattingen over uitwisseling van hulp tussen ouders en kinderen naar achtergrondkenmerken, 2013

	Grootouders zouden voor hun kleinkinderen moeten zorgen als de ouders dat zelf niet kunnen doen	Ouders moeten financieel bijspringen als volwassen kinderen financiële problemen hebben	Ouders moeten eigen leven aanpassen zodat ze hulp kunnen bieden als volwassen kinderen dit nodig hebben	Volwassen kinderen zijn verantwoordelijk voor het zorgen voor hun ouders als zij hulp nodig hebben	Volwassen kinderen moeten financieel bijspringen wanneer hun ouders financiële problemen hebben	Wanneer ouders niet meer voor zichzelf kunnen zorgen, moeten kinderen hun ouders in huis nemen
	% (helemaal) mee eens					
Totaal	41,8	33,5	25,4	50,2	32,9	11,6
Geslacht						
Man	44,8	36,9	29,2	53,9	37,9	13,3
Vrouw	38,7	30,2	21,6	46,6	27,8	10,0
Leeftijd						
18–24 jaar	52,7	35,3	20,7	80,0	52,4	20,3
25–34 jaar	40,9	30,5	22,5	70,6	44,7	16,8
35–44 jaar	33,7	27,1	20,9	56,5	36,4	16,0
45–54 jaar	31,5	28,9	22,8	42,1	28,3	10,1
55–64 jaar	43,5	35,9	28,2	31,9	20,4	5,6
65–79 jaar	54,7	45,2	35,7	33,4	23,4	4,6
Opleiding						
Basisonderwijs	53,1	42,2	36,6	52,3	35,0	17,1
Lbo/mavo	45,0	34,8	26,9	44,6	30,1	12,3
Havo/vwo/mbo	40,0	30,4	22,3	52,8	33,2	12,1
Hbo	37,0	32,4	22,9	49,6	32,1	9,3
Wo	41,1	35,1	26,8	54,4	37,2	8,8
Herkomst						
Autochtoon	39,0	30,1	23,1	46,6	28,4	6,8
Westerse allochtoon	46,5	41,8	29,8	54,5	39,7	17,7
Niet-westerse allochtoon	60,0	54,1	39,4	76,1	63,9	46,1
Religie						
Geen kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	38,4	29,3	20,9	47,5	30,8	8,1
Rooms Katholiek	44,1	35,3	27,5	46,9	29,1	9,9
Protestantse Kerken Nederland	40,8	34,9	28,4	46,8	27,0	7,8
Overige gereformeerde kerkgenootschappen	44,2	34,1	28,5	64,8	36,7	10,3
Islam	62,4	61,4	47,8	88,3	80,0	60,4
Anders	47,0	39,5	30,2	58,4	40,1	19,6
Ervaren gezondheid						
Zeer goed	42,7	33,6	26,0	58,4	39,6	14,0
Goed	40,3	32,8	24,1	50,0	32,1	11,2
Gaat wel	45,3	35,3	28,1	44,7	29,3	10,5
(Zeer) slecht	42,0	35,6	26,9	43,1	29,9	13,1
Heeft volwassen kinderen						
Nee	38,2	28,7	20,7	62,9	41,0	15,4
Ja	46,9	40,6	32,2	31,8	21,0	6,2
Minstens 1 ouder in leven						
Nee	49,2	41,1	32,3	35,2	24,6	7,0
Ja	38,0	29,7	21,8	57,9	37,1	14,0

Bron: CBS, Nidi.

2. Heeft ouders geholpen en heeft kinderen geholpen naar achtergrondkenmerken, 2013

	Heeft ouders geholpen bij huishoudelijke taken	Heeft ouders geholpen bij dagelijkse verzorging	Heeft ouders geholpen door geld of goederen te schenken	Heeft ouders geholpen door met hun over hun zorgen of dilemma's te praten	Heeft kinderen geholpen bij verzorging van kinderen	Heeft kinderen geholpen door geld of goederen te schenken	Heeft kinderen geholpen door met hun over hun zorgen of dilemma's te praten	
	% ¹⁾				% ²⁾			
Totaal	15,6	3,4	2,7	27,3	23,1	6,0	22,5	26,6
Geslacht								
Man	13,0	2,1	2,6	22,3	20,0	6,4	24,0	22,1
Vrouw	18,2	4,7	2,7	32,2	25,6	5,7	21,1	30,5
Leeftijd								
18–24 jaar	6,4	2,3	3,2	31,5	-	-	-	-
25–34 jaar	10,6	1,9	1,8	36,9	-	-	-	-
35–44 jaar	11,0	1,4	3,1	28,6	0,8	0,6	5,1	15,0
45–54 jaar	23,5	5,7	3,0	19,3	7,5	5,1	20,3	25,7
55–64 jaar	34,4	8,2	2,2	13,1	28,3	6,5	27,2	32,0
65–79 jaar	40,0	9,2	2,9	8,7	30,7	6,7	21,0	23,3
Opleiding								
Basisonderwijs	14,0	3,3	3,1	11,3	22,2	5,1	13,6	18,8
Lbo/mavo	17,0	3,8	1,6	17,6	25,8	6,2	18,0	23,8
Havo/vwo/mbo	15,1	3,9	2,7	28,1	23,4	6,3	20,9	27,3
Hbo	17,2	3,2	2,7	34,6	21,8	6,0	31,5	31,8
Wo	13,3	1,9	4,0	33,9	17,6	4,1	37,2	34,1
Herkomst								
Autochtoon	16,9	3,3	2,0	29,1	24,1	6,7	24,1	26,6
Westerse allochtoon	12,3	3,2	5,1	24,2	24,3	3,6	19,2	32,1
Niet-westerse allochtoon	9,5	3,9	5,1	17,0	10,4	1,8	8,8	19,2
Generatie								
Autochtoon	16,9	3,3	2,0	29,1	24,1	6,7	24,1	26,6
Eerste generatie	8,3	3,0	5,5	16,4	15,2	1,8	12,8	24,9
Tweede generatie	14,9	4,5	4,5	26,9	27,0	5,7	20,1	31,3
Religie								
Geen kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	14,3	2,5	2,5	29,5	20,8	6,5	25,0	28,3
Rooms Katholiek	19,7	4,6	2,4	26,9	27,3	5,9	22,0	26,4
Protestant (incl PKN, gereformeerd)	18,2	4,0	1,9	24,9	25,4	6,4	22,1	24,7
Islam	8,5	5,4	6,0	17,1	7,0	1,3	5,7	21,5
Anders	13,1	3,1	4,5	28,2	17,8	4,9	19,1	27,5

¹⁾ Van degenen waarvan nog minstens een ouder leeft.

²⁾ Van degenen met volwassen kinderen.

Bron: CBS, Nidi.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
Studio BCO, Den Haag

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.